

Wyrok z dnia 20 października 2005 r.

I UK 41/05

Wykonywanie pracy na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym, której nie wymieniono w wykazach A i B, stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), nie uprawnia do uzyskania emerytury na podstawie art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Zbigniew Hajn, Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 20 października 2005 r. sprawy z odwołania Ryszarda S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o emeryturę, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 września 2004 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie z dnia 14 stycznia 2003 r. [...] i oddalił odwołanie.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 14 września 2004 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w C. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie z dnia 14 stycznia 2003 r., którym - w wyniku zmiany decyzji tego Oddziału z dnia 5 lipca 2002 r. - przyznano Ryszardowi S. prawo do emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Sąd drugiej instancji przejął ustalenia Sądu Okręgowego, że ubezpieczony, poza niespornym okresem 9 lat, 10 miesięcy i 6 dni, wykonywał pracę w

szczególnych warunkach w czasie zatrudnienia w zlikwidowanym Hutniczym Przedsiębiorstwie Remontowym - Zakładzie Remontów Pieców Hutniczych w C. przez okres uzupełniający staż takiej pracy do 15 lat. Ustaleń tych dokonał na podstawie zeznań ubezpieczonego i świadków - jego współpracowników, a wbrew zaświadczeniom pracodawcy z dnia 11 lutego 1992 r. o wykonywaniu pracy na stanowisku wykuwacza żużlu i montera instalacji budowlanych (od dnia 16 października 1986 r. do dnia 30 listopada 1991 r.) i potwierdzającego pracę w charakterze ślusarza (od dnia 15 września 1971 r. do dnia 30 kwietnia 1973 r.). Z zeznań świadków wynikało, że ubezpieczony pracował w Hucie C. przy bieżącym remoncie pieców stalowniczych - martenowskich, a także grzewczych. Niezależnie od formalnie zajmowanego stanowiska wykonywał prace remontowe ręcznie, czasem przy użyciu sprzętu zmechanizowanego przy gorących piecach, w wysokiej temperaturze, dużym zapyleniu i hałasie - stale i w pełnym wymiarze godzin. Nie odzwierciedlały tego dokumenty osobowe, lecz Sąd uznał, że nie były prowadzone rzetelnie (poprawki nazwy stanowiska np. „monter instalacji budowlanej” na „monter instalacji termicznej”) oraz że ubezpieczony nie uzyskał odpowiednich zaświadczeń wykonywania pracy w szczególnych warunkach, tylko dlatego, że nie czynił o nie starań, odchodząc z pracy nie na emeryturę lecz na rentę.

Sąd Apelacyjny podzielił pogląd prawny Sądu Okręgowego, że rodzaj pracy rzeczywiście wykonywanej przez ubezpieczonego odpowiadał pracy na stanowisku wymienionym pod pozycją 15 działu I wykazu stanowiącego załącznik nr 2 do zarządzenia nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. (Dz.Urz. Nr 1-3 z dnia 29 czerwca 1985 r., z uwzględnieniem zmiany wprowadzonej zarządzeniem nr 48 z dnia 10 maja 1989 r.), a wykaz ten odnosił się do wykazu B stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Przy tym twierdzeniu - w ocenie Sądu drugiej instancji - po ukończeniu 60 lat i przepracowaniu ponad 25 lat, w tym 15 lat w opisanych warunkach, ubezpieczony nabył prawo do emerytury na podstawie § 4 tego rozporządzenia. O prawie tym stanowi § 7 rozporządzenia, a z mocy § 4 ust. 3 wykonywane przez niego prace podlegają zaliczeniu do okresów pracy w szczególnych warunkach wymienionych w wykazie A.

Kasacja organu rentowego została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego - art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i

rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) oraz § 4 ust. 1 i ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach przez przyznanie ubezpieczonemu emerytury, mimo nieudowodnienia co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Skarżący podniósł, że posłużenie się przez Sądy *meriti* przy określeniu pracy wykonywanej przez ubezpieczonego załącznikiem do rozporządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego, wymieniającym w dziale I załącznika nr 2 pod poz. 15 „pracowników bieżącej konserwacji i remontów pieców i urządzeń produkcyjnych stale i bezpośrednio zatrudnionych przy stanowiskach wymienionych w pozycji 1-14”, niewymienionych w wykazie A ani B rozporządzenia, których treść wykracza poza upoważnienie ustawowe, uzasadnia zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie odwołania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) zmieniono treść art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, tak że od dnia 2 maja 2003 r. dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w jego ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważało się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Przepis ten, w zakresie, w jakim posługiwał się określeniem „w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych”, został wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530) pozbawiony mocy prawnej. Artykuł 32 ust. 4 pozostał bez zmian i stanowił, że „wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych”.

Wykładni pojęcia „przepisy dotychczasowe” dokonał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), wskazując na niektóre przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach, z wyłączeniem tych, które zobowiązywały ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazu stanowisk pracy w podległych im zakładach pracy. Sąd Najwyższy stwierdził, że odesłanie do „przepisów dotychczasowych” w kwestii wykazów obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych, zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, nie obejmuje przepisów kompetencyjnych § 1 ust. 2-3 rozporządzenia. Odesłanie odnosi się więc tylko do „wieku emerytalnego, rodzajów prac, stanowisk, warunków” uprawniających do wcześniejszej emerytury. To pozwala na wniosek, że „przepisy dotychczasowe”, o których mowa w odesłaniu, to § 2 ust. 1 rozporządzenia stanowiący, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy; § 4-8a określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia oraz § 9-15 dotyczące wieku emerytalnego i warunków przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze. W konkluzji, odesłanie do „przepisów dotychczasowych” nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach, natomiast obejmuje samą treść tych wykazów i inne okoliczności wyraźnie wskazane w art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS *in principio*.

Jakkolwiek bowiem określone w art. 93 ust. 2 Konstytucji akty prawne, nie będące obecnie źródłem prawa, nie mogą być samodzielną podstawą prawną indywidualnych decyzji, to akt prawny, mający swoje umocowanie w ustawie i rozporządzeniu Rady Ministrów, a ponadto nieodnoszący się do praw podmiotowych obywateli, który jest w istocie jedynie wykazem prac wykonywanych w szczególnych warunkach, nadal obowiązuje. Określone w nim skutki prawne wykonywania takich prac nie są bowiem wskazywane przez to zarządzenie, lecz stanowi o nich ustawa i utrzymanie jej przepisami w mocy rozporządzenie Rady Ministrów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392). Wywo-

dzony więc z orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i przytoczonej uchwały Sądu Najwyższego, wniosek skarżący sprowadzający się do tezy, że wykonywanie pracy na stanowiskach wymienionych w wykazach resortowych nie jest wykonywaniem pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w rozporządzeniu z dnia 7 lutego 1983 r., jest nieusprawiedliwiony. Na uwagę zasługuje jednak zarzut niekoherencji z wykazami A i B zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego nr 48 z dnia 10 maja 1989 r., uzupełniającej treść załącznika do rozporządzenia nr 3 z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego przez dodanie w dziale I załącznika nr 2 pod poz. 15 stanowiska „bieżącej konserwacji i remontów pieców i urządzeń produkcyjnych stale i bezpośrednio zatrudnionych przy stanowiskach wymienionych w pozycji 1-14”. Istotne znaczenie ma podniesiona w kasacji okoliczność, że stanowisko, na którym pracował ubezpieczony zostało ujęte tylko w zarządzeniu Ministra, a nie przewidziano go wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Rozporządzenie, wydane na podstawie art. 55 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), zawierało delegację dla Rady Ministrów do określenia rodzajów prac lub stanowisk pracy oraz warunków, na podstawie których osobom wymienionym w art. 11 ust. 3 oraz w art. 53 ust. 2 i 3 ustawy przysługuje prawo do emerytury w określonym wieku, niższym niż to wynika z art. 26 ust. 1 pkt 1 oraz wzrost emerytury lub renty, o którym mowa w art. 54 ust. 1 pkt 2. Upoważnienie dla właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych wynikające z § 2 ust. 2 tego rozporządzenia nie stwarzało podstawy prawnej do wydawania aktów niepozostających w zgodności z powszechnie obowiązującym prawem, lecz obejmowało tylko ustalenie w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach i nie przewidywało możliwości wykroczenia poza wykazy prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienione w załączniku do rozporządzenia. Na jej podstawie wymienione podmioty mogły tylko wskazać, na których stanowiskach są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, nigdy zaś ustanawiać nowych stanowisk pracy.

Tak też zarządzenie Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego w pierwotnej wersji było prostym powtórzeniem wykazów stanowiących załączniki do rozpo-

rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach i zawierało wykaz prac wymienionych w § 4 tego rozporządzenia (załącznik nr 1), w § 7 i 8 (załącznik nr 2) oraz w § 18 (załącznik nr 3). W załączniku nr 2 w dziale I wymieniało prace gorące w hutach żelaza i stali oraz hutach metali nieżelaznych, wymienione w dziale III wykazu B stanowiącego załącznik do rozporządzenia i pozycje 1-13 są zasadniczo ich powtórzeniem. W zmienionym zarządzeniu dodano natomiast pod poz. 14 stanowiska pracy przy obsłudze suwnic oraz pod poz. 15 wymieniono „pracowników bieżącej konserwacji i remontów pieców i urządzeń produkcyjnych stale i bezpośrednio zatrudnionych przy stanowiskach wymienionych w poz. 1-14”. Te prace nie odpowiadają wykazowi B działu III rozporządzenia. Nie są wymienionymi pod poz. 1-12 tego wykazu pracami przy obsłudze pieców koksowniczych wykonywanymi przez koksowniczych, operatorów urządzeń piecowni, koksowniczych paku, namiarowych paku, czy - jak w zarządzeniu - operatorów urządzeń piecowni. Nie są pracami przy spiekaniu rud i sortowaniu spieku wykonywanymi przez operatorów taśm spiekających i spiekaczy rudy. Nie są pracami wykonywanymi przez wytapiaczy surówki na wielkich piecach. Nie odpowiadają także pracom wykonywanym przez pracowników bezpośrednio zatrudnionych przy obsłudze pieców stalowniczych i rozlewaniu stali, takich jak wytapiacz stali, rozlewacz stali, wyprawiacz trzonu, przygotowawca zestawów odlewniczych w kanale i operator wsadzarki. Nie są to też prace wykonywane przez pracowników bezpośrednio zatrudnionych przy ręcznym wyciąganiu gorącego wsadu z pieców grzewczych lub przy ręcznym wprowadzaniu gorącej stali do wykroju klatki, ani wytapiaczy i przetapiaczy żelazostopów, czy wypalaczy wad powierzchniowych, rafiniarzy metali nieżelaznych, wytapiaczy metali nieżelaznych, piecowych pieców przewalowych i szybowych lub spiekaczy rud i tlenków. Także nie są pracą na stanowisku mistrzów nadzorujących bezpośrednio prace wymienione w poz. 1-12.

Prace przy bieżącej konserwacji i remontach pieców, ujęte w zmianie załącznika do zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego, są niewątpliwie pracami o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, o których mowa w art. 32 ust. 2 o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Nie zostały one jednak wymienione w przepisach rozporządzenia traktowanych jako „przepisy dotychczasowe”, lecz tylko w akcie niższego rzędu (zarządzeniu Ministra z dnia 10 maja 1989 r.), którego treść wykra-

cza poza upoważnienie ustawowe jednoznacznie odnoszące się wyłącznie do Rady Ministrów, a dla organów zwierzchnich lub nadzorujących zakłady pracy (do upoważnionych prowadzenia wykazów stanowisk pracy wymienionych w załączniku do rozporządzenia) stanowiące wyłącznie dyrektywę. Określenie przez nich wykazów - niezgodnych z załącznikami do rozporządzenia - stanowisk pracy, których wykonywanie uprawnia do emerytury w wieku wcześniejszym, nie wywołuje skutków przewidzianych w art. 32 ustawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005 nr 11, poz. 161).

To więc, że obecna definicja pracy w szczególnych warunkach nie odwołuje się już do wykazów wydanych na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), nie oznacza, że może obejmować prace określone w zarządzeniach resortowych z przekroczeniem upoważnienia do wskazania, na których stanowiskach są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, stanowiących załącznik do rozporządzenia.

Prowadzi to do zmiany zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji i oddalenia odwołania (art. 393¹⁵ k.p.c.).

=====